

Аскерова І. А.,*кандидат філологічних наук, доцент,**докторант кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов**Українського державного університету імені Михайла Драгоманова**<https://orcid.org/0000-0002-8341-510X>*

ЛІНГВІСТИКА ЕМОЦІЙ У ПОЛОНІСТИЦІ ТА УКРАЇНІСТИЦІ: НАУКОВІ ЗДОБУТКИ Й СУЧАСНІ АНАЛІТИЧНІ ВЕКТОРИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу сучасних підходів до вивчення емоцій у польському та українському мовознавстві. У ній висвітлено наукові здобутки представників двох національних традицій, що розвиваються в межах антропоцентричної парадигми й охоплюють семантико-когнітивний, лінгвокультурологічний, психолінгвістичний, комунікативно-дискурсивний напрями дослідження. Здійснено огляд основних теоретико-методологічних орієнтирів, які визначають сучасну лінгвістику емоцій у полоністиці та україністиці. Звернено увагу на роль А. Вежбицької, а також Є. Бартмінського і його школи когнітивної етнолінгвістики у формуванні аксіологічного та культурно-семіотичного підходів до аналізу емоцій, зокрема в аспекті реконструкції лінгвоемоційної картини світу. Підкреслено значення українських студій, зорієнтованих на виявлення національно-ментальних і дискурсивних особливостей вербалізації емоційного досвіду та зіставне вивчення емоційної лексики.

Охарактеризовано основні етапи становлення афективної лінгвістики у польському й українському наукових просторах, простежено інституційні чинники її розвитку, зокрема роль наукових шкіл, конференцій і колективних монографій, а також виявлено ключові тенденції сучасного етапу, серед яких – посилення міждисциплінарних зв'язків із психологією, культурологією та когнітивними науками. З'ясовано, що сучасна емоціолінгвістика характеризується методологічним плюралізмом і прагненням до інтеграції різних аналітичних підходів. Наголошено на продуктивності поєднання лексикографічного, корпусного та дискурсивного аналізу як засобів реконструкції емоційних смислів. У підсумку обґрунтовано, що сучасна лінгвістика емоцій постає як динамічна галузь, зорієнтована на пошук нових підходів до осмислення афективного виміру мови та формування ціннісно-емоційної картини світу.

Ключові слова: лінгвістика емоцій, антропоцентрична парадигма, когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія, психолінгвістика, когнітивна етнолінгвістика, польське мовознавство, українське мовознавство.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасне мовознавство характеризується орієнтацією на людиноцентричне осмислення мови, що актуалізує дослідження її афективного виміру. Мова розглядається не лише як інструмент пізнання світу, а й як засіб вираження та регуляції емоцій, відображення внутрішніх станів і ціннісних орієнтацій людини. У цьому контексті лінгвістика емоцій постає одним із провідних напрямів антропологічної парадигми, спрямованим на дослідження механізмів мовної репрезентації психічних фено-

менів, їх концептуалізації в етносвідомості, а також культурно зумовленої специфіки емоційного дискурсу.

Попри посилений інтерес науковців до проблеми емоцій, історія становлення та розвитку емоціолінгвістики в межах слов'янського мовознавства, зокрема в полоністиці та україністиці, досі не дістала належного системного висвітлення. Наявні праці мають переважно фрагментарний характер і не завжди враховують історико-теоретичну тяглість наукових ідей – від ранніх концепцій мовного емоціоналізму та психологізму XIX – початку XX ст. до сучасних когнітивно-культурних і дискурсивних моделей аналізу емоційного виміру мови й мовлення. Отже, постає необхідність комплексного аналізу наукових здобутків і сучасних аналітичних векторів лінгвістики емоцій у польській та українській традиціях, що має теоретичну вагу для розуміння еволюції гуманітарної думки, а також практичне значення для подальшого розвитку емоціолінгвістики як міждисциплінарної галузі знання, пов'язаної з психолінгвістикою, культурною лінгвістикою, когнітивною семантикою, лінгвоконцептологією тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Останні десятиліття позначені інтенсивним розвитком наукових пошуків у сфері лінгвістики емоцій, водночас узагальнення й критичне осмислення наявних підходів і теоретичних здобутків і досі не сформували цілісної системи. Наявні праці, присвячені цій проблематиці, зосереджуються на окремих питаннях становлення й теоретичного обґрунтування емоціолінгвістики. До них належать, зокрема, дослідження українських мовознавців В. А. Папіш [1], В. Д. Сліпецької [2] та ін.; основні методологічні підходи до вивчення мовної об'єктивації емоцій у польській та східнослов'янській лінгвістиці представила у монографії Л. І. Ніколаєнко [3]. Систематизацію теоретико-методологічних засад вивчення «мови почуттів» у контексті загальної історії семантичних студій здійснила польська дослідниця А. Миколайчук [4, с. 17–38; 5, с. 40–49]. Крім того, питанням лінгвістичного вивчення емоційної сфери присвячена низка розвідок польських учених [6; 7; 8; 9; 10; 11 та ін.].

Метою пропонованої статті є з'ясування ключових теоретико-методологічних засад формування й розвитку лінгвістики емоцій у польському та українському мовознавстві, визначення її основних наукових здобутків (з огляду на обмежений обсяг розвідки проаналізовано найрепрезентативніші праці, а в бібліографії подано вибрані позиції), а також окреслення сучасних аналітичних векторів і провідних тенденцій становлення цього напрямку в межах слов'янського лінгвістичного простору. **Об'єктом** дослідження є концептуальні, термінологічні та методологічні засади вивчення емоційного компонента мови

в полоністиці й україністиці, представлені в наукових працях польських та українських лінгвістів-емоціологів; **предметом** виступають наукові підходи, концепції та аналітичні моделі, у межах яких здійснюється осмислення емоційного виміру мови в польській і українській мовознавчих традиціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. У польській та українській лінгвістиці проблематика взаємозв'язку «мислення – емоція – мова – культура» має глибоке інтелектуальне коріння, пов'язане з психологічними й філософськими пошуками XIX – початку XX ст. Вагомий внесок у становлення наукових підходів до вивчення емоційного аспекту мовлення зробили, зокрема, видатний український мислитель О. О. Потебня та польський лінгвіст Я. Бодуен де Куртене, чії ідеї згодом отримали подальший розвиток у когнітивно-культурній парадигмі [див. 12; 13].

Сучасні дослідження емоцій у слов'янському лінгвістичному просторі, зокрема в Україні та Польщі, розвиваються багатовекторно й охоплюють різні напрями досліджень. З-поміж широкого спектра підходів до аналізу емоційності в мові й мовленні одним із провідних залишається семантичний (семантико-когнітивний) підхід, зорієнтований на вивчення механізмів категоризації та концептуалізації емоційних явищ, а також на з'ясування взаємозв'язку між мовними формами й когнітивними структурами. У його межах семантичний аспект зосереджується на дослідженні внутрішньої структури значення, типів сем, їхньої ієрархії та взаємодії, що дає змогу простежити закономірності формування емоційного компонента слова. Когнітивний вектор спрямований на аналіз образних механізмів концептуалізації емоцій і виявлення метафоричних моделей, які визначають характер їх мовної репрезентації. Значні можливості для поглиблення такого аналізу відкривають сучасні корпусні інструменти, які забезпечують ширшу емпіричну базу та підвищують репрезентативність висновків у різних типах дискурсу й на матеріалі різних мов.

Поряд зі згаданими двома дослідницькими локусами слід виокремити також історико-етимологічний підхід, який, на жаль, досі залишається недостатньо опрацьованим у сучасній лінгвістиці емоцій, тим часом саме він відкриває можливість простежити генезу назв емоцій, виявити архаїчні семантичні нашарування, реконструювати зміни у способах концептуалізації почуттів у різні культурно-історичні періоди. Такий аналіз має як суто лінгвістичне, так і – ширше – міждисциплінарне значення, оскільки дає змогу співвіднести еволюцію мовних засобів з динамікою суспільних уявлень і ціннісних орієнтирів. Як справедливо зазначає В. В. Лучик: «Однією з унікальних властивостей мови є акумулювання людського досвіду і збереження його в слові. За внутрішньою формою слова, відображеною в його етимології, можна встановити, як було пізнане явище і коли про нього з'явилося поняття» [14, с. 83]. Стосовно емоціолексики вчений зауважує, що «найдавніша людина сприймала себе насамперед як фізіологічне тіло (розуміння душі прийшло пізніше)», саме тому первісна лексика на позначення станів і почуттів людини має тісний зв'язок із фізіологією і фізичною образністю [14, с. 84].

Пояснення цих давніх семантичних процесів істотно поглиблюється в межах когнітивного підходу, адже, «реконструюючи образ світу, ми неминуче маємо справу з концептуалізаціями, творцями яких були наші предки» [15]. Таким чином, інтеграція синхронного і діахронного підходів, доповнена когні-

тивною перспективою, а також залученням знань із суміжних галузей – психології емоцій, філософії мови, лінгвокультурології, етнолінгвістики, соціології, нейронаук та ін., – уможлиблює не лише опис мовних фактів, а й проникнення у внутрішню логіку їх формування та функціонування. Такий ракурс засвідчує, що жоден із дослідницьких підходів, узятий ізольовано, не здатен вичерпно пояснити складну природу емоційної семантики, оскільки вона формується на перетині мовних, когнітивних, культурних і психофізіологічних чинників. Таким чином, сучасна лінгвістика емоцій дедалі виразніше орієнтується на поєднання різних аналітичних оптик, що дає змогу відтворити багатовимірність мовної репрезентації внутрішнього світу людини. У цьому методологічному контексті як польські, так і українські дослідники емоцій виявляють однаковість у визнанні необхідності комплексного, багатоаспектного підходу до вивчення мови емоцій із урахуванням принципу інтердисциплінарності (В. Lewandowska-Tomaszczyk, А. Mikołajczuk, Е. Jędrzejko, А. Rejter, А. Wierzbicka; І. О. Голубовська, Л. І. Ніколаєнко та ін.), який ми цілкомовно поділяємо і підтримуємо.

Переходячи до загального огляду здобутків у галузі емоціолінгвістики Західної та Східної Славії, репрезентованих полоністикою й україністикою, зауважимо, що в обох наукових традиціях проблематика емоцій і почуттів, а також їхньої мовної репрезентації посідає помітне місце серед актуальних дослідницьких напрямів. Аналіз *польських праць* переконливо засвідчує, що інтерес до емоційної сфери та способів її мовного втілення був і залишається одним із провідних векторів розвитку сучасного гуманітарного знання. Вагомий внесок у формування цього дослідницького напрямку здійснила польська психологічна наука, у межах якої вивчення емоцій набуло комплексного й системного характеру (Я. Рейковський, В. Татаркевич, Т. Кобежицький та ін.).

До перших спроб власне лінгвістичного осмислення відповідної «емоційної» проблематики можна віднести статті Д. Буттлер, яка ще в 70-их рр. минулого століття, використовуючи метод компонентного аналізу, досліджувала групу польських прикметників зі значенням «такий, що перебуває у зв'язку із радістю» [16; 17]. Е. Сятковська описувала назви позитивних і негативних емоцій у польській та чеській мовах XIV–XX ст. на матеріалі пам'яток писемності й історичних словників [18; 19]. А. Спагінська-Прушак опрацьовувала лексико-семантичну групу з доміантою *strach* і *gniew* у польській мові у зіставленні з деякими південно- та східнослов'янськими мовами [20].

У становленні польської лінгвістики емоцій важливу роль відіграли наукові події, що сприяли інституціалізації та тематичній консолідації цієї проблематики. До них належать, зокрема, 14-й том серії «Język a Kultura» (Вроцлав, 2000), присвячений особливостям функціонування назв емоцій у мові та тексті, а також дві міжнародні конференції, проведені у Варшаві в листопаді 2002 і 2003 рр. й присвячені відповідно негативним і позитивним емоціям – «Anatomia gniewu. Emocje negatywne w językach i kulturach świata» та «Anatomia szczęścia. Emocje pozytywne w językach i kulturach świata», результати яких опубліковано в однойменних збірниках наукових праць [21; 22]. До цього кола належить і цикл конференцій «Bliżej emocji», що регулярно проводиться з 2006 року на базі Люблінського католицького університету, забезпечуючи тяглість

дослідницької традиції. Сукупно ці наукові форуми окреслили ключові напрями вивчення емоцій у мовно-культурному вимірі й створили платформу для їх поглибленого теоретичного осмислення.

Подальша інтенсифікація досліджень емоційної проблематики особливо виразно простежується після 2010 року, що засвідчується зростанням кількості наукових публікацій і розширенням їхнього тематичного поля. Показовим у цьому контексті є вихід колективної монографії «Kultura afektu – afekty w kulturze. Humanistyka po zwrocie afektywnym» (ред. R. Nycz, A. Łebkowska, A. Dauksza, Варшава, 2015), яка репрезентує утвердження так званого афективного повороту в гуманітаристиці.

Значний вплив на формування польської емоціолінгвістики справила Люблінська школа когнітивної етнолінгвістики Є. Бартмінського, у руслі якої розроблено концепцію мовної картини світу та запроваджено такі аналітичні інструменти, як профілювання і реконструкція стереотипних уявлень, що дають змогу виявляти культурно зумовлені способи осмислення дійсності, зокрема й емоційної сфери. Безперечно, фундаментальне значення для розвитку аналізованого напрямку відіграла лінгвістична теорія емоцій польсько-австралійської мовознавиці А. Вежбицької, у межах якої було створено універсальну семантичну метамову, що уможливила опис різноманітних емоційних станів людини через систему чітко визначених семантичних примітивів на зразок: «X відчуває Z = X почувается так, як хтось, коли...». На думку дослідниці: «Для того щоб ми могли порівнювати значення слів із різних мов (наприклад, *prawda, pravda* і *truth*; *dusza, duša* і *soul*), нам потрібне певне *tertium comparationis*, спільна для них міра. Якби значення всіх слів були жорстко прив'язані до окремих культур, ми взагалі не мали б змоги встановлювати відмінності між культурами» [23, с. 53]. А. Вежбицька, ґрунтуючись не на емпіричних психологічних даних, а передусім на інтуїції та мовному чутті, здійснила вагомий опис явищ внутрішнього світу людини, виклавши результати своїх семантичних пошуків у монографії «Kocha, lubi, szanuje» та низці інших робіт [24; 25].

Концепція А. Вежбицької знайшла своє продовження й розвиток у численних працях сучасних польських лінгвістів, котрі досліджують проблематику мови емоцій. Серед досліджень лексики на позначення афективної сфери особистості в польському мовознавстві особливе місце посідають розвідки І. Новаковської-Кемпної. У статті «Konstrukcje zdaniowe z leksykalnymi wykładnikami predykatów uczuć» [26] авторка окреслює семантичні моделі та пропонує типологію предикатів, що виражають емоції й почуття. У монографії «Konceptualizacja uczuć w języku polskim» [9; 10] у межах когнітивного підходу вона вперше в лінгвополоністиці здійснює комплексне дослідження метафор емоцій у польській мові (на тлі болгарської), спрямоване на виявлення специфіки концептуалізації у мовній свідомості обох народів.

Значний внесок у формування теоретичних засад і вироблення методологічних інструментів аналізу емоційної лексики належить А. Миколайчук, чії праці посідають помітне місце в сучасній польській емоціолінгвістиці. У 1997 р. під керівництвом проф. Р. Гжегорчикової вона захистила дисертацію на тему «Nazwy gniewu we współczesnym języku polskim (Analiza semantyczna podstawowych leksemów)»; результати дослідження авторка представила в монографії [5]. Дисертація

дослідниці на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук стосувалася комплексного відтворення образу радості в польській мові й розв'язання пов'язаних з цим теоретико-методологічних питань [27]. Згодом А. Миколайчук скеровує свій науковий інтерес у бік «вищих», «самоусвідомлюваних» емоцій. Найновішою працею мовознавиці є перша частина монографії «Wstyd i duma. Generalia i kontrasty w badaniach nad konceptualizacją przeżyć samoświadomościowych w języku polskim (na tle porównawczym)» [4].

У сучасних студіях над мовою емоцій А. Пайдзінська вивчала особливості їх вербалізації на матеріалі польської фразеології [28]; У. Копець приділила увагу розвитку емоційної лексики у мовленні дітей і молоді [29]; М. Борек, своєю чергою, зосередила дослідницький інтерес на предикатах, що позначають психічний дискомфорт особи, розглядаючи їх у контрастивному аспекті. Загалом серед сучасних польських дослідників, окрім уже згаданих, які зосереджуються на питаннях теорії, методології вивчення назв емоцій і почуттів та/або на аналізові особливостей концептуалізації тих чи тих психічних феноменів у польській мові і культурі, варто відзначити таких учених, як М. Блащик, К. Вонсінська, М. Гугала, Р. Гжегорчикова, Е. Єнджейко, А. Карась, А. Кшижановська, Е. Новак, Р. Павелец, Й. Попович, А. Роля, К. Томчак, М. Якубович та ін.

У лінгвістичних дослідженнях емоцій провідне значення мають тексти, адже саме дискурс найповніше репрезентує їх. Як слушно зазначає А. Миколайчук, досліджуючи слова на позначення емоцій у їхніх текстових переплетіннях, а не лише через призму лексикографічних дефініцій [...] ми вивчаємо сховані за ними моделі психічних переживань, що являють собою складні концептуальні структури, які часто створюються на основі концептуальних метафор і метонімії [27, с. 15]. У цьому руслі виокремлюються праці, присвячені функціонуванню назв емоцій і почуттів у художній літературі. Так, Б. Серадзька досліджувала емоційні стани Б. Шульца у світлі лексики з «Книги листів» [30], її авторству належить також важлива в аспекті історичної лінгвістики монографія «Jana Kochanowskiego renesansowy świat uczuć. Analiza językoznawcza» [31]. Предметом дослідження А. Кіновської була концептуалізація кохання й ненависті в романі «Буремний перевал» Е. Бронте та в її польських перекладах [32]. Д. Рудене досліджувала особливості семантики лексеми *smutek* у культовому романі Я. Л. Вишневського «Самотність у мережі» й у його латвійському перекладі» [33] та ін.

З-поміж окреслених напрямів лінгвополоністичних студій слід виокремити також праці, що розглядають лінгводидактичний аспект, представлений у статтях і монографічних дослідженнях сучасних польських учених, у яких висвітлено, зокрема, проблему навчання емоціолексики як складника комунікативної компетентності, простежено її роль у мовленнєвій діяльності, окреслено методичні прийоми, що сприяють формуванню навичок вираження й інтерпретації емоцій у міжкультурній комунікації, тощо (В. Lewandowska-Tomaszczyk, В. Łukaszewicz, А. Rejtar).

Таким чином, узагальнений огляд праць польських мовознавців засвідчує, що проблематика емоцій посідає вагоме місце у сучасній польській гуманітаристиці. І хоча сам термін *lingwistyka emocji* не є поширеним у лінгвістичному дискурсі, здобуті результати дають вагомі підстави говорити про сформований науковий підхід, що послідовно розвивається передусім

у межах лінгвістичної семантики й спрямований на аналіз мовного осмислення явищ та феноменів, пов'язаних із внутрішнім світом людини.

В українському мовознавстві другої половини ХХ ст. проблема системного вивчення лексики, що позначає афективну сферу особистості, тривалий час залишалася порівняно мало опрацьованою. Окремі її аспекти порушувалися в поодиноких статтях, а також у деяких дисертаційних дослідженнях. Так, зокрема, одними з перших праць, присвячених вивченню структурно-функційної характеристики назв іменників зі спільним значенням «почуття, переживання» була дисертація Л. І. Шахової, відсубстантивних прикметників із семою «емоційно-психічний стан» у діячості – О. І. Артюх, концептуальному аналізові деяких груп негативних емоцій – Л. А. Антипенко. Особливості фразеологічної номінації явищ внутрішнього життя людини розглядалися у працях Н. М. Курикової та Е. М. Покровської. Згадані дослідження були здійснені переважно на матеріалі інших мов, не української.

В останні два десятиліття українські лінгвісти істотно активізували дослідження мовної репрезентації емоційної сфери. Висвітленню специфіки вербального втілення широкого спектра емоційних концептів присвячено низку праць, у яких простежуються семантичні, когнітивні та аксіологічні параметри їхньої репрезентації (Н. П. Башкірова, І. О. Голубовська, Ж. В. Краснобаєва-Чорна, Н. Михальчук, Л. Онуфрієва, І. П. Пініч та ін.). Дослідження здійснюються як на матеріалі української мови, так і в зіставному аспекті – у межах кількох споріднених або неспоріднених мов (Л. І. Ніколаєнко, Є. М. Петренко, М. Охріменко, А. О. Сидельська та ін.).

Діахронний вимір проблеми представлено в історико-етимологічних студіях П. О. Селігея [34], О. К. Ковалюк [35], С. П. Гриценко [36], у яких висвітлено походження та семантичні трансформації лексики на позначення емоцій і почуттів в українській мові. Окремий напрям становлять фразеологічні студії, що репрезентують усталені мовні моделі об'єктивації емоційного досвіду (Г. Г. Величко, У. В. Кемінь, Т. Князь, Ж. В. Краснобаєва-Чорна).

Частина праць зосереджена на аналізі емоційних концептів у художніх текстах, які віддзеркалюють мовні і культурні механізми об'єктивації емоційних станів (У. В. Кемінь, С. Ковалів, І. Я. Кость та ін.).

З-поміж досліджень українських мовознавців, у яких розглядається емоціолінгвістична проблематика, вирізняються праці полоністів (І. А. Аскерова, Д. І. Закусило (Коваленко), Л. І. Ніколаєнко), де представлено аналіз ключових базових емоцій (радості, смутку, страху, гніву) та моральних почуттів (зокрема, заздрості і співчуття) у семантико-когнітивному, структурно-граматичному, історико-етимологічному, лінгвоаксіологічному та лінгводидактичному вимірах – на матеріалі польської мови або у порівнянні та зіставленні з українською мовою й іншими слов'янськими. Окрему увагу приділено фразеологічним одиницям на позначення ментальної діяльності, інтелектуальних характеристик і вольових рис характеру людини, а також її емоційного досвіду з огляду на особливості їхньої структури, семантики й функціонування (Н. Б. Дем'яненко [37], О. Г. Лозинська [38]).

Варто відзначити, що поряд із дисертаційними та монографічними дослідженнями, а також статтями, спрямованими на опис окремих емоцій, в українському мовознавстві дедалі

активніше з'являються аналітичні розвідки, у яких лінгвістична емоціологія осмислюється як самостійна наукова галузь. Особливу увагу серед них привертає монографія В. Д. Сліпечкої «Лінгвістика емоцій: формування і розвиток (історико-теоретичний опис; бібліографічний покажчик)», що забезпечує ретроспективний огляд і систематизацію наукових здобутків [2].

У рецензії на цю працю Т. Ф. Осіпова зазначає, що її авторка належить до наукової школи проф. Т. А. Космеди – фундатора української лінгвоаксіології, відтак, з огляду на органічний зв'язок емоцій із категорією оцінки, Т. А. Космеду можна вважати засновницею лінгвоемоціології в українському мовознавстві [39, с. 192]. Поряд із акцентуванням ролі окремих наукових постатей становлення лінгвістики емоцій як окремого напрямку доцільно розглядати також як результат ширших наукових і культурно-інтелектуальних процесів: з одного боку, визначальну роль у ньому відіграли загальносвітові тенденції – передусім когнітивні, антропоцентричні та афективні, які переорієнтували мовознавчі студії на людиноцентричну інтерпретацію мови; з іншого – важливими були внутрішні передумови, сформовані в межах слов'янської філософсько-гуманітарної думки, що згодом дістала своє мовознавче продовження. Цій традиції завжди був іманентно властивий посилений інтерес до емоційності, духовного виміру людського буття, системи ціннісних категорій, серед яких особливе місце неодмінно відводилося внутрішньому світові людини (пор. укр. *Без ядра горіх ніщо, так само як і людина без серця*; *Все минає, але любов після всього зостається* (Г. Сковорода); *Раз добром нагріте серце – вік не охолоне* (Т. Шевченко); *Щоб до душі душою промовляти, то треба, щоб ті душі поріднилися* (Л. Українка); пол. *Barziej do serca to, co boli, człowiek Przypuszcza, niżli co kmyśli się dzieje* (J. Kochanowski), *Czucie i wiara silniej mówi do mnie, / Niż mędrca szkiełko i oko* (A. Mickiewicz); *Miej serce i patrzaj w serce* (A. Mickiewicz); *Chodzi mi o to, aby język giętki powiedział wszystko, co pomyśli głowa* (J. Słowacki); *Polaków nie zdobywa się groźbą, tylko sercem* (kard. Stefan Wyszyński) та ін.).

Висновки і перспективи подальших пошуків. Таким чином, лінгвістика емоцій у польсько-українському вимірі виразно демонструє тяглість наукових традицій, концептуальне багатство, різновекторність і методологічну розмаїтість сучасних аналітичних підходів, що створює міцне підґрунтя для комплексного опису й порівняльно-типологічного аналізу вербалізації емоцій у різних мовах (де вже досягнуто помітних результатів), а також для окреслення і розвитку нових перспективних дослідницьких векторів, здатних розширити теоретичні засади та аналітичні можливості цього наукового напрямку. Серед них особливо значущими видаються когнітивно-дискурсивні студії (зокрема, аналіз об'єктивації емоцій у художньому, політичному, кризовому, конфліктному чи воєнному дискурсах), гендерна емоціолінгвістика, дослідження емоційної лакуарності в перекладі й міжкультурній комунікації, а також розширення емоціолінгвістичного підходу в аспекті лінгводидактики та лексикографічної практики. Важливим завданням останньої постає укладання двомовних і багатомовних тезаурусів емоційної лексики, що не лише поглибить опис окремих мов, а й сприятиме становленню цілісної теорії слов'янської емоціолінгвістики.

Література:

1. Папіш В. А. Лінгвопсихоакцентуація елітарної мовної особистості: теорія, історія, дискурсивна практика: монографія / передне слово, наук. ред. Т. А. Космеди. Вінниця – Ужгород: Поліграф-центр «Ліра», 2022. 456 с.
2. Сліпецька В. Д. Лінгвістика емоцій: формування і розвиток (історико-теоретичний опис; бібліографічний показник). Дрогобич: Посвіт, 2017. 354 с.
3. Ніколаєнко Л. І. Репрезентація емоцій заздрості і співчуття в польській, російській та українській мовах: семантико-когнітивний і лінгвоаксіологічний виміри: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 412 с.
4. Mikołajczuk A. Wstyd i duma. T. 1. Generalia i kontrasty w badaniach nad konceptualizacją przeżyć samoświadomościowych w języku polskim (na tle porównawczym). Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2021. 308 s.
5. Mikołajczuk A. Gniew we współczesnym języku polskim (analiza semantyczna). Warszawa: Energeia, 1999. 256 s.
6. Szumska D. O emocjach bez emocji. *Język a Kultura*. 2000. T. 14. S. 199–207.
7. Data K. W jaki sposób językoznawcy opisują emocje? *Język a Kultura* / pod red. I. Nowakowskiej-Kempnej. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2000. T. 14. S. 245–251.
8. Nowakowska-Kempna I. Język ciała czy ciało w umyśle, czyli o metaforyce uczuć. *Język a Kultura*. 2000. T. 14. S. 25–57.
9. Nowakowska-Kempna I. Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Cz. 2. Warszawa: WSP, 2000. 438 s.
10. Nowakowska-Kempna I. Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Warszawa: WSP, 1995. 272 s.
11. Jędrzejko E., Nowakowska-Kempna I. O uczuciach i ich objawach w aspekcie semantyki leksykalnej. *Przegląd Humanistyczny*. 1985. № 7–8. S. 81–90.
12. Аскерова І. А. Історичні витoki лінгвістики емоцій: українсько-польський контекст. *Актуальні питання гуманітарних наук* / [ред. М. Пантук, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2025. Вип. 92, т. 1. С. 239–247.
13. Askerova I. A. From the psychology of language to the linguistics of emotion: the intellectual legacy of O. Potebnia and J. Baudouin de Courtenay. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2025. № 75. С. 9–14.
14. Лучик В. В. Вступ до слов'янської філології. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: ВЦ «Академія», 2013. 343 с.
15. Jakubowicz M. Badania etymologiczne w rekonstrukcji językowego obrazu świata. *Przeszłość w językowym obrazie świata* / pod red. A. Pajdzińskiej, P. Krzyżanowskiego. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1999. S. 117–127.
16. Buttler D. Grupa semantyczna przymiotników polskich o znaczeniu «pozostający w związku z radością». *Prace Filologiczne*. 1977. T. 27. S. 271–286.
17. Buttler D. Łączliwość przymiotników o znaczeniu «związany z radością». *Prace Filologiczne*. 1978. T. 28. S. 207–221.
18. Siatkowska E. Nazwy uczuć pozytywnych i negatywnych w języku polskim i czeskim (Analizaporównawcza materiału historycznego i współczesnego). *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. 1991. № 27. S. 219–225.
19. Siatkowska E. Rozwój polskiego i czeskiego słownictwa określającego emocje proste na przykładzie pola semantycznego gniew. *Paralele w rozwoju słownictwa języków słowiańskich* / Pod red. H. Popowskiej-Taborskiej. Wrocław, 1989. S. 119–131.
20. Spagińska-Pruszek A. Język emocji: stydium leksykalno-semantyczne rzeczownika... Gdańsk: Wydawnictwo UG, 1994. 191 s.
21. Anatomia gniewu. Emocje negatywne w językach i kulturach świata / pod red. A. Duszak, N. Pawlak. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2003. 230 s.
22. Anatomia szczęścia. Emocje pozytywne w językach i kulturach świata / pod red. A. Duszak, N. Pawlak. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2005. 336 s.
23. Wierzbicka A. Słowa klucze. Różne języki – różne kultury. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2019. 564 s.
24. Wierzbicka A. Emocje. Język i «skrypty kulturowe». *Język. Umysł. Kultura*. Warszawa: PWN, 1999. S. 163–189.
25. Wierzbicka A. Kocha, lubi, szanuje. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1971. 279 s.
26. Nowakowska-Kempna I. Konstrukcje zdaniowe z leksykalnymi wykładnikami predykatów uczuć. Katowice: UŚ, 1986. 338 s.
27. Mikołajczuk A. Obraz radości we współczesnej polszczyźnie. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper, 2009. 357 s.
28. Pajdzińska A. Jak mówimy o uczuciach a językowy obraz świata. *Językowy obraz świata* / pod red. J. Bartmińskiego. Lublin: UMCS, 2004. S. 83–101.
29. Kopeć U. Rozwój słownictwa nazywającego uczucia w języku dzieci i młodzieży. Rzeszów: Wydawnictwo WSP, 2000. 179 s.
30. Sieradzka B. Stany emocjonalne Brunona Schulza w świetle słownictwa z «Księgi Listów». *Materiały XVII konferencji młodych językoznawców-dydaktyków* (Bydgoszcz – Wenecja, 22–24 maja 1990 r.) / Pod red. A. Otfinowskiego. Bydgoszcz, 1995. S. 159–164.
31. Sieradzka-Baziur B. Jana Kochanowskiego renesansowy świat uczuć. Kraków: DWN, 2002. 224 s.
32. Kinowska A. Konceptualizacja miłości i nienawiści w powieści «Wichrowe Wzgórze» Emily Brontë i jej dwóch polskich przekładach. Kraków: Universitas, 2003. 98 s.
33. Rudene D. Semantyka leksemu *smutek* powieści J. L. Wiśniewskiego «Samotność w sieci» i oraz w jej łotewskim przekładzie. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica*. 2012. Vol. 46. S. 103–111.
34. Селігей П. О. Внутрішня форма назв емоцій в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2001. 20 с.
35. Ковалюк О. К. Лексика на позначення емоцій та емоційних станів людини в українській мові XIV–XVI століть: дис. ... канд. філол. наук (д-ра філософії): 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2020. 278 с.
36. Гриценко С. П. Динаміка лексики української мови XVI–XVII ст. Київ: ТОВ «КММ», 2017. 936 с.
37. Дем'яненко Н. Б. Польські фразеологічні одиниці на позначення ментальних властивостей людини: структурно-семантична та формально-граматична характеристики: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.03. Київ, 2003. 23 с.
38. Лозинська О. Г. Польська кінематична фразеологія на позначення емоцій: структура, семантика, функціонування: дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2014. 20 с.
39. Осіпова Т. Національна лінгвемоціологія: рец. на монографію: Сліпецька В. Лінгвістика емоцій: формування і розвиток (історико-теоретичний опис; бібліографічний показник). Дрогобич, 2017. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 38, Т. 3. С. 192–193.

Askerova I. The linguistics of emotions in Polish and Ukrainian linguistics: scholarly achievements and contemporary analytical directions

Summary. The article is devoted to the analysis of contemporary approaches to the study of emotions in language within Polish and Ukrainian linguistics. The focus is on the scholarly achievements of representatives of these two national traditions, which develop within the anthropocentric paradigm and encompass cognitive, linguocultural, psycholinguistic, communicative-discursive, and semantic-pragmatic approaches. The paper provides a systematic overview of the theoretical and methodological frameworks that shape the current state of emotion linguistics

in Polish and Ukrainian studies. Particular attention is paid to the contributions of A. Wierzbicka, as well as J. Bartmiński and his school of cognitive ethnolinguistics, in developing axiological and cultural-semiotic approaches to the analysis of emotions, especially in terms of reconstructing the linguistic worldview. At the same time, the importance of Ukrainian studies is emphasized, particularly those focused on identifying national-mental and discursive features of the verbalization of emotional experience, as well as on the contrastive analysis of emotional vocabulary.

The main stages in the development of emotion linguistics in the Polish and Ukrainian scholarly traditions are outlined, and the institutional factors shaping its evolution are traced, including the role of academic schools, conferences, and collective monographs. The study also identifies key tendencies of the contemporary stage, notably the strengthening of interdisciplinary connections with psychology, cultural studies, and cognitive science. It is demonstrated that modern emotion linguistics is characterized by methodological pluralism and a tendency toward the integration of diverse

analytical approaches. The paper highlights the productivity of combining lexicographic, corpus-based, and discourse analysis as tools for reconstructing emotional meanings. In conclusion, it is argued that contemporary emotion linguistics emerges as a dynamic field oriented toward developing new approaches to understanding the affective dimension of language and its role in shaping the value-laden emotional worldview.

Key words: linguistics of emotions, anthropocentric paradigm, cognitive linguistics, linguocultural studies, psycholinguistics, cognitive ethnolinguistics, Polish linguistics, Ukrainian linguistics.

Дата першого надходження статті до
видання: 10.06.2026

Дата прийняття статті до друку після
рецензування: 06.07.2026

Дата публікації (оприлюднення)
статті: 01.10.2026